

Salomo

Koning Salomo's

Despoot

In het geheel van bijbelse gegevens over de persoon en de activiteiten van Salomo worden, naar ons gevoel, twee zeer verschillende portretten van Salomo uitgetekend. Er is vooreerst de Salomo die met beslistheid en koele berekening zijn weg baant naar de troon en die als een echte oosterse monarch, zeer bedrijvig maar ook zeer despotisch en pronkzuchtig, regeert over de grote staat die David had opgebouwd.

Bij de strijd om de troonopvolging schakelt hij zijn Oudere broer en mededinger Adonia en diens voorstanders zonder meer uit door terechtstelling of verbanning. Hij organiseert de administratie van zijn rijk dermate dat hij onbetwist de leiding in handen heeft van het leger, de binnen- en buitenlandse politiek, handel en nijverheid, en ook van de eredienst. Hij laat zware belastingen heffen en vordert duizenden arbeidskrachten en manschappen op tot het bouwen van steden, paleizen en een grootse tempel, tot het uitrusten van zijn eigen handelsvloot en ruitery.

Hij eist een ononderbroken aanvoer van levensmiddelen uit de provincies, tot onderhoud van een glansrijk en weelderig hofleven. Hij demonstreert zijn macht en verstevigt zijn relaties met de buurstaten van Israël door het bevolken van zijn harem met een legertje prinsessen, onder wie zelfs een dochter van de farao van Egypte. Dit brengt meteen ook mee dat vele vreemde goden hun altaren en kapellen krijgen in en rond Jeruzalem.

De zware belastingen, de verplichtewerkstelling, het contrast tussen het rijke leven aan het hof en het harde lot van de gewone man, de bevoorrechte plaats van Jeruzalem en heel Juda tegenover de rest van het land zullen nog tijdens het leven van Salomo voeren tot een opstand onder leiding van de Efraïmiet Jerobeam, en na zijn dood tot de blijvende afscheuring van de tien noordelijke Israël-stammen.

Wijsheid

Tegenover dit weinig verheffend beeld van Salomo staat het portret van de geleerde, wijze en vrome koning Salomo. Deze Salomo spreekt met kennis van zaken over alle soorten van bomen, land- en waterdieren, vogels en vissen. Hij dicht drieduizend spreuken en meer dan duizend liederen. Zijn wijsheid is groter dan alle wijsheid van Egypte. Zelfs in twisten van publieke vrouwen treedt hij op als de allervaardigste en onkreukbare rechter.

In zeven jaar tijd bouwt hij een prachtige tempel ter ere van Jahwe Israëls God. Bij de inwijding van de tempel viert hij met een grote menigte uit alle hoeken van het land zeven dagen feest, draagt hij massale offers op en gaat hij het volk voor in lofprijzing en smeekgebed. Zijn kennis, wijsheid, rechtvaardigheid en vroomheid vervullen niet alleen zijn onderdanen met

verbazing en geestdrift maar lokken ook bewonderaars van ver over de grenzen, zoals de koningin van Seba.

Verklaring

Hoe is dit scherpe contrast in de voorstelling van dezelfde figuur binnen de bijbelse geschriften te verklaren? Gedeeltelijk ligt het wel aan verschil in genre en tijd van ontstaan. De eerste twee hoofdstukken van 1 Koningen waarin de strijd om de troonopvolging van David wordt beschreven, horen tot een historisch en realistisch verhaal over de regering en de laatste levensjaren van David¹ dat in zijn oorspronkelijke vorm nog tijdens het leven van Salomo werd neergeschreven.

De meer legendarische verhalen over Salomo's koningschap in 1 Kon 3-11 stammen overwegend uit een latere tijd. De opbloei van wetenschappen en cultuur en het optreden van de *wijzen* die onder zijn regering een aanvang namen, is men steeds meer in de overlevering met Salomo gaan vereenzelvigen. Bovendien werd Salomo geïdealiseerd tot het oerbeeld van de wijze man wiens wijsheid en deugd, naar de klassieke opvatting, door rijkdom en aanzien wordt beloond.

Genoemd contrast berust echter ook op de tegenstrijdige opvattingen die in Israël vanaf de aanvang heersten in verband met het koningschap als een staatsvorm met absolute macht en erfopvolging. Voor sommigen was de monarchie een zegen, een gunst van God, een bolwerk tegen de buitenlandse vijanden, een waarborg van eenheid tussen de stammen van noord en zuid, tussen het Israëlitisch kernland en de veroverde gebieden. Door de centralisering van de eredienst, in en rond de tempel van Jeruzalem, bezorgt het koningschap in hun ogen aan Israëls eigen godsdienst een grotere samenhang, eenheid en uitstraling. Door meer intense en open relaties met de omringende volken van Fenicië, Syrië, Egypte en Mesopotamië is het koningschap een bron van beschaving en cultuur, van welvaart en vrede.

Voor anderen betekende de monarchie een bedreiging voor de autonomie van de stammen, een aanslag op de persoonlijke vrijheid², een bron van sociale ongelijkheid en, in verband met de davidische dynastie, een bevoordeling van het zuiden, met Juda en Jeruzalem, tegenover het noorden van het land. Openheid-naar-buiten was voor hen in de eerste plaats het invoeren van vreemde zeden en gebruiken, met geestelijke en morele achteruitgang als gevolg.

In de monarchie zagen zij uiteindelijk een rechtstreeks vergrijp tegen Jahwe die als de enige koning van Israël erkend en vereerd diende te worden. Deze verdeeldheid in Israël, over de betekenis van de monarchie als instelling, heeft zijn weerslag op de bijbelse voorstelling van Salomo. Zo wordt vermoed dat het relaas van de strijd om de troonopvolging in 1 kon 1-2 door een tegenstander van Salomo werd samengesteld en later door een bewonderaar van Salomo en van de davidische dynastie bijgewerkt. Wanneer in het geheel van de bijbelse geschriften de verheerlijking van de figuur van Salomo zwaarder weegt dan de kritiek er op, dan is dit voorzeker voor een deel toe te schrijven aan het feit dat het Oude Testament in verband met zijn koningschap meer de opvattingen weerspiegelt van het zuidrijk dan die van het noordrijk.

¹ 2 Sam. 7 - 1 Kon. 2.

² 1 Sam. 8: 11-18.

De contrasten in de bijbelse voorstelling van Salomo's opkomst en regering en ook van de rijksscheu-ring die volgt op zijn dood³) hebben hun laatste grond in de dubbelzinnigheid van alle menselijk handelen en van alle menselijke instellingen zelf, ook waar het gaat om uitingen van vroomheid en godsdienstigheid. Keren we nog even terug naar de bouw van de tempel van Jeruzalem de onderneming die Salomo het meest beroemd heeft gemaakt bij het nageslacht. De tempelbouw betekende zonder twijfel een uitzonderlijke bijdrage voor de kennis en de verering van de éne, ware God. In zijn vormgeving van nè zowel als van vóór de ballingschap, was de tempel eeuwenlang de plaats waar de Jahwe-gelovigen uit het ganse land, en later ook uit het buitenland, in broederlijke eensgezindheid samen met de priesters en leviëten op vaste tijden feest konden vieren en in tijden van gemeenschappelijke of private nood hun hart voor God uitstorten. Zonder de tempel waren heel wat van de mooiste psalmen nooit gedicht en gezongen. In de tempel werd een profeet als Jesaja zich bewust van zijn roeping⁴.

Als bouwwerk van steen, als eigendom van de koning, als bedevaartsoord en verkeerscentrum, als offerplaats, bankinstelling en schatkamer, als werkterrein van een veelkoppig personeel, als trekpleister voor kramers en venters was de tempel ook een voortdurende bedreiging voor de zuivere verering van een God die zelfs de hemelen niet kunnen bevatten⁵, die geen behoefte heeft aan brandoffers en meel-offers en veel spektakel⁶, die niets anders wil dan dat men zich houdt aan het recht, de trouw eerbiedigt en zich tegenover Hem ootmoedig gedraagt⁷.

Toen werd het woord van Jahwe gericht tot Salomo. *Wat deze tempel betreft die gij laat bouwen : als gij u richt naar mijn wetten, mijn voorschriften ten uitvoer brengt, al mijn geboden onderhoudt en ernaar leeft, dan zal Ik voor u het woord gestand doen dat Ik tot uw vader David gesproken heb ; dan zal Ik temidden van de Israëliëten wonen en mijn volk Israël niet verlaten.* Toen Salomo de bouw van de tempel voltooid had, liet hij de muren van de tempel betimmeren met planken van cederhout, vanaf de vloer van de tempel tot aan de balken van het plafond⁸.

Jos Luyten.

3 1 Kon. 11: 29-12: 32.

4 Jes. 6.

5 1 Kon. 8: 27.

6 Amos 5: 21-25.

7 Mich. 6: 8.

8 1 Kon. 6: 11-15.